

دوره سوم، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۱

آسیب‌شناسی قوانین کیفری ایران در حوزه جرایم بر ضد عدالت قضایی

جمال بیگی*^۱، مهرداد تیموری^۲

۱. دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، مرکز تحقیقات حقوق، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.

۲. پژوهشگر مرکز تحقیقات حقوق، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران.

چکیده

عدالت قضایی از مهم‌ترین اهداف هر نظام قضایی به‌شمار می‌رود. در صورتی که عدالت قضایی به‌هر دلیلی محقق نشود، سیستم قضایی دچار آسیب می‌شود. از این‌رو جرایم بر ضد عدالت قضایی به‌هر رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل می‌گویند، به‌گونه‌ای که مانع تحقق عدالت قضایی در جامعه شود. پژوهش حاضر با هدف آسیب‌شناسی قوانین کیفری ایران در حوزه جرایم بر ضد عدالت قضایی با استفاده از اسناد و منابع کتابخانه‌ای و به روش توصیفی و تحلیلی انجام شده است. از این‌رو برآیند یافته‌ها و نتایج پژوهش حاکی از آن است که با توجه به اهمیت جرایم بر ضد عدالت قضایی، نیازمند تدوین بخش جداگانه‌ای در این خصوص ضرورت دارد. با توجه به اینکه در بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی فصل‌های متعددی وجود دارد، درحالی‌که ما هیچ فعلی را با عنوان جرایم بر ضد عدالت قضایی یا جرایم بر علیه عدالت قضایی نداریم و این آسیب مهم در قوانین کیفری ایران محسوب می‌شود.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۳۳-۴۳

اطلاعات نویسنده مسؤول

کد ارکید: ۲۳۰۹-۲۳۷۹-۰۰۲-۰۰۰-۰۰۰۰۰۰۰۰

تلفن: ۰۹۸۴۳۱۷۴۱۲۴۰۵

ایمیل: jamal.beigi@yahoo.com

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۷/۰۸

تاریخ ویرایش: ۱۴۰۱/۰۹/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۲۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۰/۰۱

واژگان کلیدی:

آسیب‌شناسی، قوانین کیفری، جرایم بر

ضد عدالت قضایی، امنیت قضایی، نظم

قضایی.

مقدمه

عدالت معیاری است که رفتارهای انسان‌ها را با آن می‌سنجند که رفتار ارتكابی و همه رفتارهای انسانی را با این کلمه می‌سنجیم. عدالت از جمله مفاهیمی است که اجماع در داخلش وجود ندارد، هر مفهوم نسبی و متغیر است. پس در کلیت هر چه به تعریف عدالت برسیم ناقص خواهد بود؛ اما با وجود سختی در تعریف عدالت و اختلاف نظرها تعریف نسبی می‌شود. عدالت در لغت به معنی میانه‌روی، راستی و استقامت معنی شده است، عده‌ای عدالت را به معنی داد کردن، دادگر، انصاف داشتن، با مساوات، با انصاف، قسط توسعه یافته است (یکرنگی، ۱۳۹۶: ۲۳). عدالت در معنای اصطلاحی که می‌توان شامل اعطای حق به ذی‌حق، توازن و تناسخ، رفتار مطابق قانون، چیزی که اکثریت مردم آن‌ها را عادلانه بدانند، گذاشتن پایه احقاق حق بر مساوات در مقابل قانون و احترام به حقوق افراد، رفتار همسان در موارد همسان یا نسبت به افراد همسان، معامله کردن با مردم مطابق استحقاق و امتیازات آن‌ها، رفتار با انسان‌ها همچون موجودات برابر (حقوق بشری)، رفتار با مردم مطابق با نیازها و توانایی‌ها یا هر دو (مارکسیستی)، توزیع خیر بر پایه فضیلت، اداره مستمر و یکنواخت برای تأدیه حقوق هر فرد، مراعات حقوق افراد، قرار گرفتن همه چیز در جای خودش است.

سیستم قضایی هر کشور در روند کاری خود اهدافی را دنبال می‌کند. ایجاد اختلال در این سیستم، دست‌یابی به اهداف موردنظر را با مشکل مواجه می‌سازد. این سیستم یک ورودی و یک خروجی دارد. به منظور اینکه فرایند موردنظر که همان هدف می‌باشد به دست آید، نیازمند فرایندی هستیم. هر اقدامی که در این فرایند اختلال ایجاد کند، مانع تحصیل خروجی که همان امنیت و عدالت است، خواهد شد (هاشمی، ۱۳۹۱: ۸). در جرایم علیه اشخاص کدام حق انسانی نقض می‌شود که بالاترین حمایت کیفری است؛ که نقض این ارزش‌ها مستلزم این است که حمایت شود. جرم‌انگاری کردن و ضمانت اجرا گذاشتن برای چیزی رفتارهایی که مهم است یک‌سری اعلام ارزش می‌شود. در قبال نقض آن ارزش‌ها حمایت کیفری می‌کند. حق حیات انسان مهم است، تعرض به تمامیت جسمانی و تمامیت معنوی چون مبنایش حق آزادی است. قتل، ضرب و جرح، نقض عضو، قاچاق انسان و غیره. در جرایم علیه اموال حق مالکیت و حق داشتن خصوصی دارایی که کسی

معرض نمی‌شود و نقض آن تحت جرایم مالی، اقتصادی است یا حق امنیت که فردی در جامعه است امنیت داشته باشد که جرایم علیه امنیت ملی و بین‌المللی و غیره جرم‌انگاری می‌گردد. از جمله سلسله کارهایی که نظم عمومی خدشه‌دار می‌شود، اسکناس تقلبی یا ابزار مالی که با اعتماد به آن امنیت اقتصادی مردم زیر سؤال می‌رود که با حمایت کیفری باید جرم‌انگاری و حمایت شود.

۱- جایگاه جرایم بر ضد عدالت قضایی در قوانین کیفری ایران

اصل قانونی بودن جرم و مجازات، به مثابه مهم‌ترین رکن حقوق کیفری مدرن، بر فرض آگاهی شهروندان از قوانین بنیاد شده است. وجود ابهام و اجمال و عدم شفافیت در قوانین گرچه گریزناپذیر است، اما قاعداً ناخواسته و اتفاقی رخ می‌دهد. در این موارد، گاه گفته می‌شود که مفسر مقرر باید ابتدا تلاش کند که به مقصود قانون‌گذار برسد (والدون، ۱۳۹۷: ۳۳). از این رو در جرایم بر ضد عدالت قضایی در قوانین کیفری ایران پیش‌بینی شده است که در ادامه به بررسی آن‌ها می‌پردازیم.

۱-۱- مراد از عنوان جرایم بر ضد عدالت قضایی

یکی از جنبه‌های تشکیل‌دهنده دادرسی منصفانه در کنار ارکان «رعایت حقوق بشر» و «احترام به اصول اخلاقی»، وجود ساختار مناسب در فرایند آئین دادرسی کیفری است (عبدی و اردبیل، ۱۳۹۹: ۱۵۱). بنابراین به منظور فهم دقیق جرایم بر ضد عدالت قضایی در ادامه، نخست به تعاریف مختلف از عدالت قضایی پرداخته می‌شود که شامل: ۱- رعایت قانون در مقام قضاوت و دادرسی؛ ۲- اجرای عدالت و احقاق حق در مقام قضاوت و دادرسی؛ ۳- تساوی افراد در مقام قضا و استیفای حق مورد تجاوز بدون لحاظ ملاحظات غیرارزشی؛ ۴- برابری افراد بر حق دادخواهی و حق برخورداری از دادرسی عادلانه (عدالت قضایی یعنی دادرسی عادلانه و منصفانه)؛ ۵- پیاده‌سازی عدالت بعد از وقوع جرم تا مرحله رسیدگی و اجرای جرم با این توصیف ناظر به مرحله اجرای قانون است، یعنی عدالت را در جهت قضایی در اجرا رعایت می‌کند؛ ۶- رسیدگی و صدور حکم به قصد ایجاد تناسب و توازن بین حقوق فرد و اجتماع در چارچوب قانون؛ ۷- کلیه افراد و اشخاص جامعه به‌طور یکسان و بدون تبعیضات ناشی از وضعیت طبقاتی یا موقعیت اجتماعی یا وضعیت عقیدتی و سیاسی و به‌طور یکسان از خدمات قضایی استفاده کنند.

بزه دیه تقسیم می‌شود، در بیش‌تر موارد بزه‌دیده خود دستگاه قضایی است، بزه‌دیده اعتباری ما می‌باشد؛ که در این نوع تقسیم‌بندی در مرحله اول بزه‌دیده جرم بر ضد عدالت قضایی بزه‌دیده جرم اصلی باشد. به‌طور مثال تهدید بزه‌دیده به عدم شکایت یا استرداد شکایت. در مرحله دوم دولت و جامعه بزه‌دیده شود، برای نمونه فرار از زندان؛ و در مرحله سوم مجرم اصلی در جرم اصلی بزه‌کار در جرم بر ضد عدالت قضایی بزه‌دیده می‌شود. برای مثال شخصی جرم سرقت انجام داده است که جرم حدی یا تعزیری انجام داده است و قضای در مقام صدور رأی بیش از مجازات تعیین‌شده برایش در نظر می‌گیرد و یا مجازات غیرقانونی صادر می‌کند و یا انجام شکنجه متهم توسط ضابطان دادگستری به‌منظور اخذ اعتراف اجباری که جرم بر ضد عدالت قضایی می‌باشد. در مرحله چهارم نیز دست‌اندرکاران عدالت قضایی بزه‌دیده می‌شود که در این قسم، توهین و تهدید دست‌اندرکاران جرم بر ضد عدالت قضایی است که می‌تواند شامل توهین و تهدید قاضی، وکیل، بازپرس، ضابطان و... شود. یا مرحله پنجم که شهود را تهدید می‌کنند که نباید شهادت دهد.

سومین ضابطه در گونه‌شناسی جرایم بر ضد عدالت قضایی براساس مرحله رسیدگی و بازه زمانی است که چه زمانی اتفاق می‌افتد. در قسم نخست، پیش از کشف جرم اصلی است؛ که وقتی اتفاق افتادن جرم سرقت یا قتل را اطلاع دادیم، ولی با اعلام نکردن آن جرم پیش‌آمده در حقیقت عدم اعلم جرم و جنایت یک جرم بر ضد عدالت قضایی انجام شده است؛ و در قسم دوم جرایمی است که در مرحله تعقیب و تحقیق و دادرسی اتفاق می‌افتد. برای مثال تهدید دست‌اندرکاران قضایی یا شهود و مطلعان است. در قسم سوم بعد از صدور حکم و در مرحله اجرای حکم است؛ که در این قسم از جرم بر ضد عدالت قضایی برای نمونه فرار از زندان یا ممانعت از اجرای حکم نسبت به مسئولان که حکم را اجرا نمی‌کنند.

۳-۱- جرایم قانونی موجود در ذیل عنوان جرایم بر ضد عدالت

قضایی

عدالت قضایی از بزرگ‌ترین اهداف هر نظام قضایی است که در بین تمامی جوامع، ادیان و تمدن‌ها به‌عنوان یک ارزش مطرح شده است. اهتمام دین اسلام بر اجرای عدالت و اقامه حق براساس موازین شرعی در این زمینه مشهود است؛ چراکه مقصود از عدالت قضایی، برابر داشتن و رعایت تساوی در بین

در ادامه به‌منظور فهم دقیق جرایم بر ضد عدالت قضایی به تعاریف مختلفی اشاره می‌شود که شامل: ۱- رفتارهایی که به حقوق افراد در دسترسی برابر به دستگاه قضایی و یا حق معامله در تعقیب و مجازات بزه‌کاران خلل وارد می‌کند که ناقض حقوق فردی و جمعی است؛ ۲- هر آنچه در مسیر اجرای قوانین شکلی و تشریفات دادرسی و اجرای حکم خلل وارد کند، جرم بر ضد عدالت قضایی است؛ ۳- هر عملی که مانع پیاده‌سازی عدالت در حوزه قضایی باشد، از مرحله تعقیب تا مرحله اجرای حکم؛ ۴- جرایمی که قابلیت آن را درند که مسیر اجرای عدالت توسط مجریان قانون را منحرف سازند، جرایم بر ضد عدالت قضایی است؛ ۵- تعرض و اقدامی علیه جریان یافتن علیه عدالت قضایی در جامعه؛ ۶- رفتارهای مخل روند اجرای عدالت قضایی؛ ۷- رفتارهای که در روند رسیدن قضات به حقیقت، ایجاد اختلال می‌کنند؛ ۸- هر رفتاری که مانع اجرای عدالت باشد، جرم علیه عدالت قضایی باشد که در مرحله پیش از تعقیب، بعد از تعقیب و در حین تعقیب اتفاق بیفتد.

۲-۱- گونه‌شناسی جرایم بر ضد عدالت قضایی

جرایم بر ضد عدالت قضایی از سه منظر قابل تقسیم است که در مرحله نخست، مرتکب جرم چه کسی است. براساس مرتکب جرم، در بعضی مواقع مرتکب جرم، مرتکب جرم اصلی می‌باشد. برای مثال شخصی که به جرم سرقت محکوم به تحمل حبس است، در دوران تحمل کیفر، اقدام به فرار از زندان نموده است، در این حالت علاوه بر اینکه جرم اصلی را دارد، جرمی بر ضد عدالت قضایی نیز انجام داده که شامل فرار از زندان می‌باشد. در مرحله دوم، مرتکب جرم بر ضد عدالت قضایی خود مقامات و دست‌اندرکاران عدالت قضایی هستند؛ که در این قسم از جرایم بر ضد عدالت قضایی مقامات و دست‌اندرکاران قضایی خود مرتکب جرم بر ضد عدالت قضایی می‌شوند. برای نمونه در مرحله تحقیقات در دادسرا، مقام قضایی یا شخص قاضی در مقام صدور رأی به‌صورت عامدانه حقی را ناحق کرده یا ناحقی را حق می‌نمایند؛ و در مرحله سوم نیز هر شخصی می‌تواند مرتکب جرم بر ضد عدالت قضایی شود. برای مثال مساعدت در اختفای ادله جرم یا متهم که البته این قسم می‌تواند شامل تمام افراد جامعه گردد.

دومین ضابطه در تقسیم‌بندی گونه‌شناسی جرایم بر ضد عدالت قضایی، براساس بزه‌دیده جرایم بر ضد عدالت قضایی است. در این نوع از گونه‌شناسی جرایم بر ضد عدالت قضایی که برحسب

جای خود دارای اهمیت به‌سزایی است. به‌دلیل این اهمیت، دلایل ممکن است به قصد رهایی مجرم و یا گناهکار جلوه دادن بی‌گناه و یا تضمین محکومیت مجرمان و یا ... مورد مداخله قرار گیرد. بر این اساس گاه دلایلی از بین می‌رود و گاه دلایلی ساخته می‌شود (الی احمد، ۱۳۹۷: ۱۰). در قانون مجازات اسلامی نیز مواردی را می‌توان یافت که جرم علیه عدالت قضایی در مرحله اجرای حکم محسوب می‌شوند. این جرایم یا از ناحیه مأموران دولت یا از ناحیه افراد عادی ارتکاب می‌یابند که گاه سبب تأخیر در اجرا و گاه منجر به عدم اجرای حکم می‌شود. از جمله جرایم مأموران می‌توان به مسامحه و اهمال مأمور منجر به فرار، مساعدت در فرار توسط مأمور، مسامحه و اهمال مأمور دستگیری، عدم اجرای دستورات مقام قضایی در اجرای حکم و جلوگیری از اجرای حکم با سوءاستفاده نام برد. همچنین فک پلمپ، دخالت در اموال توقیفی، معامله صوری به‌قصد فرار از دین، فرار کردن و مساعدت در فرار نیز از جمله جرایم افراد غیرمأمور دولت است که عدالت قضایی در مرحله اجرای حکم را به‌مخاطره می‌اندازد (پورمظفر، ۱۳۸۹: ۱۵).

به‌طور کلی هر آنچه در مسیر اجرای قوانین شکلی و تشریفات دادرسی و اجرای حکم خلل وارد کند، به‌عنوان جرایم علیه عدالت قضایی قابل طرح است. به‌عبارت دیگر جرایم علیه عدالت قضایی، اختصاص به فعل یا ترک فعلی دارد که به‌گونه‌ای مانع تحقق عدالت قضایی در جامعه می‌شوند. جرایم علیه عدالت قضایی به‌طور عمده در دو طبقه گنجانده می‌شوند، «موانع ثبوتی استقرار عدالت» و «موانع اثباتی در اجرای عدالت»؛ همچنین تعرض‌هایی که نسبت به صاحب‌منصبان عدالت قضایی از جمله قضات و کارشناسان رسمی صورت می‌گیرد، نوع دیگری از این جرایم هستند. موانع ثبوتی استقرار عدالت، اعمالی هستند که به‌طور اخص در عدم اجرای عدالت اثر می‌گذارند (کوشا، ۱۳۸۱: ۱۹). از جمله این جرایم می‌توان به عدم اعلام جرم و مخفی نمودن مرتکب جرم اشاره کرد. موانع اثباتی نیز اعمالی را دربر می‌گیرند که در روند اثبات جرم خلل ایجاد می‌کنند و رشاء و ارتشاء از این قبیل است. از جمله جرایمی که به صاحب‌منصبان قضایی به‌قصد نفوذ بر آنان در جهت عدم اجرای عدالت ارتکاب می‌یابد، می‌توان به تهدید مقام قضایی اشاره کرد (اسدی، ۱۳۸۴: ۱). پس از وقوع جرم یا تضییع حق، هر عملی که به‌قصد اخلاف در روند اجرای عدالت صورت گیرد و تحقق عدالت قضایی را ناممکن سازد، مانع

اصحاب دعوی توسط مقام قضایی در جریان تحقیقات مقدماتی، رسیدگی و صدور حکم به‌نفع صاحب حق با رعایت منافع عمومی در چارچوب موازین قانونی و اسلامی می‌باشد. از طرفی مقنن دو دسته رفتارهای خلاف قانون که اسباب اخلاف در امر تحقیقات مقدماتی و جریان دادرسی را فراهم می‌آورد. در قانون مجازات اسلامی و دیگر قوانین ماهوی به‌شکل پراکنده جرم‌انگاری نموده است. دسته نخست، جرایمی مانند اخفای جسد مقتول با هدف از بین بردن ادله جرم، مساعدت در خلاصی مجرم از تعقیب و محاکمه به‌منظور عقیم گذاشتن آرمان مقدس اجرای عدالت و نیز اقرار ناشی از اذیت و آزار بدنی در جهت کشف جرم و دلایل آن و ... از جمله جرایمی هستند که در مرحله تحقیقات مقدماتی قابل‌تصور بوده و جرم‌انگاری شده است. دسته دوم، شامل جرایمی است که روند اجرای عدالت را در مرحله دادرسی و محاکمه مختل می‌کند و مانع از تکوین دادرسی منصفانه و عادلانه می‌شود. اعمالی مانند شهادت کذب، سوگند دروغ، صدور حکم به کیفر اشد به‌واسطه ارتشاء و غیره از جمله جرایمی هستند که انجام آن‌ها از سوی اشخاص عادی و یا مستخدمان و مأموران دولتی قابل‌تصور است؛ و قانون‌گذار نه در فصلی خاص و مشخص، بلکه به‌شکل پراکنده این‌گونه رفتارها را جرم علیه عدالت قضایی به‌شمار آورده و جرم‌انگاری نموده است (آقایی، ۱۳۹۳: ۱۰). اصل عدالت یکی از اصول و ارزش‌های عالی انسانی که همواره در طول تاریخ زندگی بشر مورد توجه بوده است. همه انسان‌ها چه آنانی که به این آرمان بزرگ ملتزم بوده‌اند و چه آنانی که از زمره ستمگران و جانپان تاریخ محسوب می‌شوند، حداقل در گفتار خود بر ارزش آن گواهی داده‌اند (نجارزادگان و مسعودیان، ۱۳۸۸: ۳).

اجرای عدالت همواره در بین تمامی جوامع به‌عنوان یک ارزش مطرح بوده است. هر جامعه‌ای به‌اقتضای شرایط، ارزش‌ها و فرهنگی که بر آن حاکم است از موانع اجرای عدالت جلوگیری کرده و متخلفان از اجرای آن مجازات می‌کنند. تمامی دستگاه‌های عدالت کیفری از زمان کشف جرم در پی یافتن دلایل برای شناسایی مرتکب جرم و دستیابی به ادله برای محکوم نمودن مجرمان و برائت بی‌گناهان هستند. این ادله می‌تواند توسط اشخاص که به‌طور مستقیم جرم و مجرم را مشاهده کرده‌اند و یا مطلعان از جرم ارائه شود و یا ممکن است دلایل از صحنه جرم کشف گردد. از این‌رو هر دو این دلایل در

از جمله در قانون مجازات آمریکا، قانون کیفری کشور آلبانی جرایم علیه عدالت قضایی فصل جداگانه‌ای را به خود اختصاص داده است (همراهی؛ حسن‌پور و صدیق ۱۳۹۶: ۴۸۱). همچنین قانون جزای اردن، فصلی را به جرایم علیه عدالت قضایی اختصاص داده و در سه قسمت، جرایم مُخل روند عدالت، جرایم مُخل اجرای احکام قضایی و احقاق حق بدون توسل به مرجع قضایی را در مجموع در ۳۱ ماده، با ۱۳ وصف مجرمانه مورد توجه قرار داده است (اسدی، ۱۳۸۴: ۳). بر همین اساس قانون‌گذار افغانستان نیز برای مرتکبان این اقدامات، تدابیر کیفری را در یک فصل خاصی (مواد ۴۶۱ تا ۴۹۴) کد جزا پیش‌بینی نموده است (ساریخانی و شاه‌موسوی، ۱۴۰۱: ۱۸۳). که البته برخی کشورهای دیگر مانند چین (کوشا، ۱۳۸۹: ۱۴) و امارات متحده عربی (آماده، ۱۳۸۸: ۵۱). نیز فصلی مستقل را به‌عنوان بزه‌های علیه اجرای عدالت قضایی در قانون کیفری خود گنجانیده و آن را در زمره جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی خویش قرار داده‌اند. قانون‌گذار لبنانی هم در باب چهارم از کتاب دوم قانون عقوبات در موارد ۳۹۸ تا ۴۲۸ به اعمالی که به‌نحوی مانع اجرای عدالت قضایی می‌شوند، پرداخته است (کاظمی و فضل، ۱۳۸۸: ۱۲۳). که این امر نشان‌دهنده اهمیت جرایم بر ضد عدالت قضایی را دربر دارد.

همچنان‌که در حوزه اسناد بین‌المللی نیز موضوع رسیدگی به جرایم بر ضد عدالت قضایی نیز مورد توجه قرار گرفته و به دلیل نوپایی، از پشتیبانی مقررات قانونی و بی‌رویه بهره بود. قضات دادگاه‌ها و دیوان‌های بین‌المللی، اختیار رسیدگی به این جرایم را در صلاحیت ذاتی خود می‌دانستند، با این استدلال که اگر چنین اختیاری نداشته باشند، نمی‌توانند به‌درستی به محاکمه جنایات بین‌المللی بپردازند. چنین رویه‌ها و دیدگاه‌هایی بود که توجه شرکت‌کنندگان در کنفرانس رم را به این موضوع جلب کرد تا موادی از اساسنامه و آئین‌نامه دادرسی و ادله را به آن اختصاص دهند. در همین زمینه، مواد ۷۰ و ۷۱ اساسنامه دادگاه کیفری بین‌المللی، رفتارهایی را با عنوان «جرایم علیه اجرای عدالت» و «سوءرفتار در محضر دادگاه» جرم‌انگاری نموده است و چگونگی رسیدگی به آن در قواعد ۱۶۲ تا ۱۷۲ آئین‌نامه دادرسی ادله به تفصیل بیان شده است (میرمحمدصادقی و عابد، ۱۳۹۱: ۹۷). از همین رو اهمیت جرایم بر ضد عدالت قضایی در اسناد بین‌المللی نیز مورد جرم‌انگاری قرار گرفته است.

پیاپی عدالت قضایی شده و یا موجب انحراف دادرسی شود، جرم علیه عدالت قضایی محسوب می‌گردد. عدالت قضایی از شاخصه‌های مهم عدالت اجتماعی بوده که تأکید بر اجرای آن در سیاست جنایی دستگاه قضایی مورد تأکید است (بیگی و آبروش، ۱۳۹۶: ۲۰۵). در قوانین پیش از انقلاب نیز یکی از قوانین مهم در جرایم بر ضد عدالت قضایی می‌توان به قانون مجازات اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی مصوب ۱۳۱۵ اشاره نمود. این قانون در چهار ماده که در ۲۹ آذرماه ۱۳۱۵ توسط مجلس شورای ملی تصویب شده بود، شاید بتوان از نخستین نمونه جرایم بر ضد عدالت قضایی از آن نام برد.

۱-۴- جرایم بر ضد عدالت قضایی در حیطه حقوق تطبیقی

جرایم علیه عدالت قضایی، رفتارهایی هستند که به حقوق افراد در دسترسی برابر به دستگاه قضایی و یا حق جامعه در تعقیب و مجازات بزهکاران خلل وارد می‌آورند. به عبارت دیگر، جرایم علیه عدالت قضایی را می‌توان گونه‌ای از جرایم دانست که زمینه را برای عدم تحقق عدالت فراهم وقتی می‌کند. جرمی به‌وقوع می‌پیوندد، دستگاه عدالت قضایی با طی چند مرحله سعی در ایجاد زمینه تحقق عدالت قضایی دارد. در مرحله کشف جرم، تعقیب مجرم، دادرسی عادلانه و اجرای حکم ممکن است اقداماتی صورت گیرد که به‌نحوی موجبات عدم تحقق عدالت قضایی را فراهم نماید (همراهی؛ حسن‌پور و صدیق، ۱۳۹۶: ۴۸۴). از همین رو برخی کشورها در قوانین کیفری خود اقدامات بر ضد عدالت قضایی را جرم‌انگاری می‌کنند.

در حوزه حقوق تطبیقی که برای جرایم بر ضد عدالت قضایی وجود دارد باید اشاره کرد که در تقسیم‌بندی‌های متداول در حقوق کیفری اختصاصی، جرایم، به سه بخش عمده جرایم علیه اشخاص، جرایم علیه اموال و مالکیت و جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی تقسیم می‌شوند (میرمحمدصادقی، ۱۳۸۷: ۱۶). لیکن این نوع تقسیم‌بندی، دربردارنده تمامی جرایم نیست و برخی جرایم در این نوع دسته‌بندی قرار نمی‌گیرد که از جمله آن جرایم بر ضد عدالت قضایی است. همچنان‌که در قانون مجازات اسلامی ایران هم فصل خاصی به این نوع از جرایم اختصاص داده نشده و جرایم مربوط به آن را در ضمن مواد مختلف بیان شده است؛ درحالی‌که در قانون جزایی فرانسه، فصلی با عنوان جرایم علیه عدالت قضایی اختصاص یافته و جرایم مربوط به آن را در ضمن این فصل بررسی کرده است (کوشا، ۱۳۸۱: ۱۳). البته این درحالی است که در سایر کشورها

۲- آسیب‌شناسی جرایم بر ضد عدالت قضایی در قوانین کیفری
 اصل در قوانین کیفری این است که قانون شفاف و صریح و بدون ابهام و بدون نیاز به تفسیر وجود داشته باشد. در واقع یکی از شاخص‌های حکمرانی خوب، عدالت قضایی است. در این شاخص، عدالت قضایی مبتنی بر ابعادی از جمله شفافیت، صداقت، استقلال، قانون‌گرایی و پاسخ‌گویی، انعطاف‌پذیری به نسبت به تحولات زمانی و مردم‌داری می‌باشد (عشایری و عباسی، ۱۳۹۵: ۱۴۷). لیکن با وجود تلاش‌های فراوان به منظور شفاف‌سازی و قانون‌نویسی در پاره‌ای از موارد دچار آسیب‌هایی می‌شود که در ادامه به بررسی آسیب‌های جرایم بر ضد عدالت قضایی می‌پردازیم.

۲-۱- آسیب‌شناسی شکلی

یکی از مهم‌ترین آسیب‌های در جرایم علیه عدالت قضایی به لحاظ شکلی است؛ چراکه با وجود پیش‌بینی جرایم بر ضد عدالت قضایی این دسته از عناوین جرایم به صورت پراکنده و ناهمگون در قانون مجازات اسلامی و سایر قوانین خاص پیش‌بینی شده است. از این رو ایجاب می‌کند تا به منظور یک‌دستی و شناسایی کامل این نوع جرایم به صورت منسجم مورد توجه قانون‌گذار محترم قرار گیرد.

از جمله قوانین خاص در جرایم بر ضد عدالت قضایی ماده ۱۷ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ می‌باشد که بیان می‌دارد: «هرکس از وقوع جرم یا شروع به آن یا خطر شدید و قریب‌الوقوع علیه طفل یا نوجوانی مطلع بوده یا شاهد وقوع آن باشد و با وجود توانایی اعلام و گزارش به مقامات یا مراجع صلاحیت‌دار و کمک طلبیدن از آن‌ها از این امر خودداری کند یا در صورت عدم دسترسی به این مقامات و مراجع و یا عدم تأثیر دخالت آن‌ها در رفع تجاوز و خطر، از اقدامات فوری و متناسب برای جلوگیری از وقوع خطر و یا تشدید نتیجه آن امتناع کند، مشروط بر اینکه با این اقدام، خطری مشابه یا شدیدتر و یا خطر کمتر قابل توجهی متوجه خود او یا دیگران نشود، به یکی از مجازات‌های درجه شش قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود». تبصره - «اگر مرتکب جرم مذکور در این ماده از افرادی باشد که مطابق قوانین و مقررات و یا برحسب وظیفه شغلی مکلف به اعلام، گزارش یا کمک می‌باشند و یا به اقتضای حرفه خود می‌توانند کمک مؤثری کنند، به دو یا هر سه مجازات درجه شش قانون مجازات اسلامی و حسب مورد به انفسال موقت از خدمات دولتی یا عمومی یا محرومیت از فعالیت در آن حرفه به مدت شش ماه تا دو سال محکوم می‌شود».

هم‌چنین به موجب تبصره دو ماده دو قانون مجازات اخلاص گران

نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹ «در مواردی که اقدامات مذکور در بندهای ماده ۱ این قانون از طرف شخص یا اشخاص حقوقی اعم از خصوصی یا دولتی یا نهادها و یا تعاونی‌ها و غیر آن‌ها انجام گیرد، فرد یا افرادی که در انجام این اقدامات عالماً و عامداً مباشرت و یا شرکت و یا به‌گونه‌ای دخالت داشته‌اند، برحسب اینکه اقدام آن‌ها با قسمت اول یا دوم ماده دو این قانون منطبق باشد، به مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهند شد و در این موارد، مدیر یا مدیران و بازرس یا بازرسان و به‌طور کلی مسئول یا مسئولان ذی‌ربط که به‌گونه‌ای از انجام تمام یا قسمتی از اقدامات مزبور مطلع شوند، مکلف‌اند در زمینه جلوگیری از آن یا آگاه ساختن افراد یا مقاماتی که قادر به جلوگیری از این اقدامات هستند اقدام فوری و مؤثری انجام دهند و کسانی که از انجام تکلیف مقرر در این تبصره خودداری کرده یا با سکوت خود به تحقق جرم کمک کنند معاون جرم محسوب و حسب مورد به مجازات مقرر برای معاون جرم محکوم می‌شوند».

همچنان‌که به موجب ماده ۷۸ قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲ «هر نظامی به مناسبت انجام وظیفه عمداً گزارشی برخلاف واقع به فرماندهان یا دیگر مقامات مسئول تقدیم نماید و یا حقایق را کتمان کند و یا با سوءنیت گزارشی با تغییر ماهیت یا به‌طور ناقص ارائه دهد و یا عمداً جرائم ارتكابی کارکنان تحت امر خود را به مقامات ذی‌صلاح گزارش ندهد و یا از گزارش آن جلوگیری نماید یا گزارش‌ها و جرائم را به‌موقع اعلام نکند، به ترتیب زیر محکوم می‌شود: الف- چنانچه اعمال مذکور موجب شکست جبهه اسلام یا تلفات جانی گردد، به مجازات محارب؛ ب- در صورتی که موضوع به امور جنگی یا مسائل امنیت داخلی یا خارجی مرتبط باشد، به حبس از دو تا پنج سال؛ ج- در سایر موارد به استثناء مواردی که صرفاً تخلف انضباطی محسوب می‌شود، به حبس از سه ماه تا یک سال. تبصره ۱- چنانچه اعمال مذکور موجب خسارات مالی گردد، مرتکب علاوه بر مجازات فوق به جبران خسارات وارده نیز محکوم خواهد شد. تبصره ۲- هرگاه اعمال مورد اشاره در بندهای (ب) و (ج) این ماده در اثر بی‌مبالاتی و سهل‌انگاری باشد، در صورتی که موجب جنایت بر نفس یا اعضاء شده باشد، مرتکب به نصف حداقل تا نصف حداکثر مجازات‌های مزبور محکوم خواهد شد و در غیر این صورت طبق آئین‌نامه انضباطی عمل می‌شود. پرداخت دیه طبق مقررات قانون دیات است».

۲-۲- عناوین مجرمانه‌ای نیازمند جرم‌انگاری خاص

امروزه با توجه به تغییرات، تحولات و پدیده‌های نوظهور اجتماعی، بی‌تردید قوانین ثابت و مقطوع به‌تنهایی قابلیت پاسخ‌گویی به تمام نیازها و واقعیت‌های نظام منعطف و

و پذیرفته شده است و بر مبنای مستندات قرآنی و روایی، فقهای امامیه بر آن اتفاق نظر دارند و اغلب کشورها آن را جرم‌انگاری کرده‌اند. لیکن در حقوق ایران، مجازاتی برای آن پیش‌بینی نشده است و از این‌رو در زمره گناہانی است که جرم محسوب نمی‌شود و اغلب از ممنوعیت شکنجه شاهد، حق سکوت شاهد و شمول کیفر شهادت کذب بر کتمان آن، به‌عنوان چالش‌هایی در جرم‌انگاری آن یاد می‌شود (بیگی، ۱۳۹۶: ۱۷۲). لیکن در قوانین کیفری ایران نیز عنوان کتمان شهادت نیز نیاز به جرم‌انگاری خاصی دارد.

۳-۲- آسیب‌شناسی از جهت ضمانت اجرا

هرگاه کلیه افراد و اشخاص جامعه به‌طور یکسان و بدون تبعیضات ناشی از وضعیت طبقاتی یا موقعیت اجتماعی یا وضعیت عقیدتی و سیاسی به‌طور یکسان از خدمات قضایی دادرها و دادگاه‌ها استفاده کنند، عدالت قضایی تحقق یافته است. در نظام جمهوری اسلامی ایران، قوه قضائیه عهده‌دار اجرای عدالت قضایی است. از این‌رو، مسأله قضا در قانون اساسی به‌منظور پاسداری از حقوق مردم، امری حیاتی شمرده شده و به‌دلیل حساسیت بنیادی و دقت در مکتبی بودن آن، بر لزوم دور ماندن نظام قضایی از هر نوع رابطه و مناسبت‌های ناسالم، تأکید شده است (فلکی و جزایری، ۱۴۰۰: ۹۵). هر جامعه‌ای به‌اقتضای اصول، ارزش‌ها و فرهنگ حاکم بر آن، موانع اجرای عدالت قضایی را سرکوب کرده و در راستای دادرسی عادلانه، بخشی از قوانین جزایی را به جرم‌انگاری این جرایم اختصاص داده است (جزایری و اصغرزاده، ۱۳۹۹: ۱۵۶). تحقق عدالت قضایی زمانی میسر خواهد بود که سیستم قضایی به‌گونه‌ای عادلانه برنامه‌ریزی شده باشد. از این‌رو عدالت قضایی بیش از هر چیز، وام‌دار عدالت کیفری و قوانین عادلانه است (حسینی؛ موسوی و حیدری، ۱۳۹۹: ۱). از جمله این موارد که موارد در جرایم مربوط به تهدید دست‌اندرکاران عدالت قضایی موضوع مواد ۶۶۸ و ۶۶۹ که به‌صورت عام ذکر شده است، بنابراین می‌بایستی با توجه به اهمیت این جرایم، ضمانت اجرا تهدید دست‌اندرکاران عدالت قضایی به‌صورت خاص جرم‌انگاری می‌شد. با وجود اینکه در ماده ۲۳۵ قانون مجازات عمومی تهدید قاضی را جرم انگاری شده بود؛ اما در قانون مجازات اسلامی این عمل، جرم‌انگاری خاص نشده و به‌صورت کلی بیان شده است.

پدیده‌های متنوع انسانی را ندارند؛ این مهم در قوانین کیفری بسیار با اهمیت و حساس‌تر قلمداد می‌شود؛ بنابراین قاعده و ساختار راه‌گشای تفسیر، بیش از سایر زمان‌ها در نظام قضایی احساس می‌شود؛ خاستگاه نیاز به تفسیر در قوانین جزایی، در راستای همگام شدن با عدالت قضایی و عدم تضییع حقوق و آزادی‌های افراد شکل گرفت (کلاهدوزان؛ یوسف‌زاده و شادمان‌فر، ۱۴۰۱: ۸۲). ارتقاء احساس عدالت قضایی، مستلزم استنباط ذهنی و عملی یکپارچه از قانون خوب توأم با دادرسی کارآمد، کیفی و استقلال و بی‌طرفی قضایی است. مطالبات و موضوعات ارتقاء احساس عدالت قضایی هم‌راستا با مطالبات و موضوعات امنیت عمومی بوده و همچنین ارکان و ابعاد هم‌افزایی احساس عدالت قضایی و امنیت عمومی تابعی از تأمین نظم و انتظام ملی است (حسینی؛ عزیزی؛ صادقی‌مقدم و ذوالقدر، ۱۳۹۱: ۴۰۹). از این‌رو برخی از عناوین مجرمانه نیازمند جرم‌انگاری خاص هستند که در ادامه مورد بحث قرار می‌گیرد.

یکی از مهم‌ترین راه‌ها برای کشف واقعیت که قاضی تحقیق و یا قاضی دادگاه فراروی خود دارد، استفاده از اطلاعات اشخاص مطلع از فرایند مجرمانه است. قاضی تحقیق با حضور در صحنه جرم و یا در محل دادرسی از افرادی که شاهد وقوع جرم بوده و یا به‌نحو دیگری دارای اطلاعاتی در این زمینه هستند، کسب اطلاع کرده و ابعاد مختلف پرونده را بررسی می‌کند. در این میان ممکن است به‌دلایل مختلفی از جمله وجود نفع شخصی و یا حتی ترس از مقام قضایی، فرد مطلع اقدام به ارائه اطلاعات خلاف واقع به مقام قضایی نماید. اگرچه صرف این عنوان در قانون مجازات اسلامی جرم‌انگاری نشده است، اما ایجاد اخلال در فرایند دادرسی به‌عنوان یکی از جرایم علیه عدالت قضایی به‌شمار می‌رود که طبیعتاً قابل‌سزادهی و کیفرپذیری است (اسدزاده؛ احدی و کنجوری، ۱۴۰۱: ۲۰). اعلام هویت کذب در موقع احراز هویت، در قوانین فعلی ایران جرم‌انگاری نشده است و بنابراین نمی‌توان به این عنوان افراد را متهم یا محکوم کرد. همچنان‌که اعلام هویت خود برخلاف مشخصات شناسنامه نیز به مأموران، جرم نیست.

در منابع فقهی از جمله آیات قرآن کریم و روایات اسلامی، بر کتمان شهادت تأکید شده است. این درحالی است که با وجود تکیه بر شهادت به‌عنوان یکی از دلایل مهم اثباتی جرائم در مقررات ایران، صرفاً شهادت کذب جرم‌انگاری شده است. بر این اساس حرمت کتمان شهادت در فقه اسلامی، امری مسلم

۳- پیشنهاد متن جایگزین قانونی

با آسیب‌شناسی جرایم بر ضدعدالت قضایی و با توجه به اینکه تفاوتی نمی‌کند که این جرم در مرحله پیش از تعقیب یا پس از تعقیب اتفاق افتد و یا در حین محاکمه و یا اجرای حکم که بر این اساس متن قانونی زیر را که مطابق با مراحل مختلف قضایی به چهار بخش تقسیم شده است؛ شایان ذکر است که در برخی جرایم، عمل ارتكابی در سایر مراحل ذکر شده نیز قابل تحقق می‌باشد. از همین رو، به‌عنوان فصل جداگانه در زیرمجموعه کتاب پنجم- تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده از قانون مجازات اسلامی با عنوان جرایم بر ضدعدالت قضایی در ۴۵ ماده به‌صورت زیر پیشنهاد می‌شود تا هم شامل فصل مدون گردد و هم دربرگیرنده قوانین پراکنده در یک فصل یا یک عنوان واحد شود.

متن پیشنهادی

کتاب پنجم- تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده

فصل- جرایم بر ضدعدالت قضایی

بخش اول- جرایم ارتكابی در مرحله قبل از تعقیب

ماده ۱- مخفی یا دفن کردن جسد مقتول (ماده مربوطه فعلی:

ماده ۶۳۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۲- عدم گزارش جرم (ماده مربوطه فعلی: ماده ۶۰۶ قانون

مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲)، (ماده ۱۷ قانون حمایت از

کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹) و (تبصره ۲ ماده ۲ قانون

مجازات اخلاص گران نظام اقتصادی کشور مصوب ۱۳۶۹).

ماده ۳- عدم اعلام جرم (ماده مربوطه فعلی: ماده ۷۱۱ قانون

مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲) و (ماده ۷۸ قانون مجازات

جرایم نیروهای مسلح مصوب ۱۳۸۲).

ماده ۴- از بین بردن ادله جرم توسط مستخدمین دولت (ماده

مربوطه فعلی: ماده ۶۰۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۵- از بین بردن ادله اثبات جرم توسط تمامی اشخاص (ماده

مربوطه فعلی: ماده ۶۸۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۶- تمرد و تهدید نسبت به مأمورین دولت (ماده مربوطه

فعلی: ماده ۶۰۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۷- ابراز هویت خلاف واقع (عنوان قانونی در این خصوص

در قوانین کیفری وجود ندارد).

بخش دوم- جرایم ارتكابی در مرحله پس از تعقیب

ماده ۸- مسامحه و اهمال در دستگیری (ماده مربوطه فعلی:

ماده ۵۵۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۹- مساعدت در خلاصی مجرم از محاکمه و محکومیت (ماده

مربوطه فعلی: ماده ۵۵۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۱۰- مخفی کردن یا تهیه وسایل فرار شخص دستگیر

شده (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۵۳ قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۱۱- مساعدت در فرار از طریق دادن اسلحه (ماده مربوطه

فعلی: ماده ۵۵۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۱۲- مساعدت یا تسهیل یا تبانی در فرار زندانی توسط

مأمورین (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۴۹ قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۱۳- مساعدت یا تسهیل یا تبانی در فرار زندانی غیر از

مأمورین (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۵۱ قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۱۴- مسامحه در مراقبت از متهم یا فرد زندانی (ماده

مربوطه فعلی: ماده ۵۴۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۱۵- فرار از زندان یا بازداشتگاه (ماده مربوطه فعلی: ماده

۵۴۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

بخش سوم- جرایم ارتكابی در حین دادرسی و صدور حکم

ماده ۱۶- صدور گواهی خلاف واقع پزشک برای تقدیم به

مراجع قضایی (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۳۹ قانون مجازات

اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۱۷- اظهار خلاف واقع داوران، ممیزان و کارشناسان (ماده

مربوطه فعلی: ماده ۵۸۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۱۸- صدور حکم به مجازاتی اشد از مجازات مقرر در

قانون (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۸۹ قانون مجازات اسلامی

مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۱۹- اظهارنظر از روی غرض و برخلاف حق (ماده مربوطه

فعلی: ماده ۶۰۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۲۰- تزویر کارمندان و مسئولان دولتی در اجرای وظیفه

خود در احکام، تقریرات، نوشته‌ها و... (ماده مربوطه فعلی: ماده

۵۳۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۲۱- تزویر اشخاص غیرکارمند یا مسئول دولتی در اجرای

وظیفه خود در احکام، تقریرات، نوشته‌ها و... (ماده مربوطه

فعلی: ماده ۵۳۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

ماده ۲۲- سوگند کذب در دعاوی حقوقی و جزایی (ماده

مربوطه فعلی: ماده ۶۴۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲)

ماده ۲۳- شهادت کذب در دادگاه نزد مقامات رسمی (ماده

ماده ۲۸۴ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۸).
 ماده ۴۱- عدم معرفی مال یا ارائه صورت خلاف واقع توسط محکوم‌علیه (ماده مربوطه فعلی: ماده ۳۴ قانون اجرای احکام مدنی).
 ماده ۴۲- جلوگیری از اجرای قوانین، احکام و اوامر مقامات قضایی (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۷۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۴۳- اعمال مجازات سخت‌تر از مورد حکم (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۷۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۴۴- تصرف، مزاحمت یا ممانعت بعد از اجرای حکم (ماده مربوطه فعلی: ماده ۶۹۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۴۵- امتناع از اجرای حکم (ماده مربوطه فعلی: ماده ۶۹۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).

نتیجه‌گیری

در جرایم بر ضدعدالت قضایی می‌بایستی شهروندان از امنیت قضایی برخوردار باشند و با کمال امنیت احقاق حق شود و از این‌رو آن دسته از اعمال که حق شهروندی را نقض کرده و جرم بر ضدعدالت قضایی اتفاق افتاده، همچنان‌که هر حقی مورد تعارض قرار گیرد ما برای احقاق حق به دستگاه قضایی مراجعه می‌کنیم. موضوع حق ما امنیت قضایی است، در جرایم بر ضدعدالت قضایی بزه‌دیده اولیه و به ذات خود دستگاه قضایی است که دستگاه قضایی یکی از مهم‌ترین دستگاه‌ها و نهادی در هر جامعه است. با توجه به اینکه دستگاه قضایی برای رعایت عدالت در رسیدگی قضایی و اجرای قوانین و برای پیشگیری از جرایم، نیازمند جرم‌انگاری‌های متناسب با هر فعل و ترک فعلی را می‌باشد. از این‌رو هر فعل یا ترک فعلی که مانع اجرای عدالت گردد، جرم بر ضدعدالت قضایی قلمداد می‌شود. جرایم قانونی موجود که در ذیل عنوان جرایم بر ضدعدالت قضایی که می‌توان اشاره کرد، شامل عدم اعلام جرم؛ اعلام کذب وقوع جرم، تهدید دست‌اندرکاران عدالت قضایی شامل شهود، مطلعان، بزه‌دیدگان، ضابطان، مقامات قضایی، فرار از زندان، اعمال نفوذ، رشاء و ارتشاء، گزارش خلاف واقع، از بین بردن ادله جرم، اختفای جسد مقتول، شهادت کذب، کتمان شهادت، سوگند کذب، دخالت در امور قضایی، امتناع مقام رسیدگی از رسیدگی به دعوا، شکنجه، اعلام خلاف واقع هویت، فراری دادن متهم یا محکوم، دست‌کاری در ادله اثبات جرم، عدم استماع شکایت از حبس غیرقانونی و خودداری از رسیدگی

مربوطه فعلی: ماده ۶۵۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۲۴- کتمان شهادت (عنوان قانونی در این خصوص در قوانین کیفری وجود ندارد).
 ماده ۲۵- امتناع مقامات قضایی از انجام وظایف قانونی (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۹۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۲۶- سلب آزادی اشخاص توسط مقامات و مأموران (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۷۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۲۷- عدم استماع شکایت از حبس غیرقانونی (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۷۲ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۲۸- پذیرفتن شخص زندانی بدون اخذ برگ بازداشت (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۷۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۲۹- عدم تسلیم زندانی یا رسیدگی به تظلمات زندانیان (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۷۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۳۰- توقیف یا بازداشت غیرقانونی (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۷۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۳۱- توقیف، مخفی یا حبس غیرقانونی (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۸۳ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۳۲- دخالت در امور قضایی (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۷۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۳۳- تهدید دست‌اندرکاران عدالت قضایی در (مواد مربوطه فعلی: مواد ۶۶۸ و ۶۶۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۳۴- دست‌کاری در ادله ارتکاب جرم (ماده مربوطه فعلی: ماده ۶۹۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۳۵- شکنجه متهم برای اخذ اقرار (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۷۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۳۶- شکنجه و تهدید به قتل مرتکب جرم (ماده مربوطه فعلی: ماده ۵۸۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۳۷- اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی (مواد مربوطه فعلی: مواد ۱، ۲ و ۳ قانون مجازات اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی مصوب ۱۳۱۵).
 ماده ۳۸- اعمال نفوذ و کلا نزد مأمورین قضایی یا اداری یا قاضی یا شهود و اهل خبره (ماده مربوطه فعلی: ماده ۴ قانون مجازات اعمال نفوذ برخلاف حق و مقررات قانونی مصوب ۱۳۱۵).
 بخش چهارم: جرایم ارتكابی پس از صدور و حین اجرای حکم
 ماده ۳۹- اخذ وجه یا مالی برخلاف قانون یا زیاده (ماده مربوطه فعلی: ماده ۶۰۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲).
 ماده ۴۰- عدم اجرای احکام مراجع قضایی (ماده مربوطه فعلی:

- اسدی، لیلا (۱۳۸۴). «بررسی تطبیقی جرایم علیه عدالت قضایی در حقوق ایران و اردن»، *دوفصلنامه فقه و حقوق خانواده*. ۱۰ (۳۷-۳۸): ۱-۱۸.

- الی احمد، عمر (۱۳۹۷). *جرایم علیه عدالت قضایی در نظام کیفری عراق با مطالعه تطبیقی در نظام کیفری فرانسه و ایران*. پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد دانشگاه کردستان.

- بیگی، جمال و هیرو، آبروش (۱۳۹۶). «رویکرد سیاست جنایی ایران به جرایم علیه عدالت قضایی». *فصلنامه حقوق ملل*. ۱ (۲۶): ۲۰۵-۲۲۶.

- بیگی، جمال (۱۳۹۶). «جرم‌انگاری کتمان شهادت و چالش‌های آن در حقوق ایران». *فصلنامه آموزه‌های حقوق کیفری*. ۱ (۱۴): ۱۴۵-۱۷۲.

- پورمظفر، مصطفی (۱۳۸۹). *تحلیل فقهی حقوقی جرایم علیه عدالت قضایی در مرحله اجرای حکم*. پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.

- جزایری، سیدعباس و اصغرزاده، فاطمه علی (۱۴۰۰). «دفع اموات بدون مجوز قانونی و اخفای جسد در حقوق کیفری ایران و فقه امامیه». *فصلنامه مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی*. ۱ (۴۰): ۱۵۵-۱۷۴.

- حسینی، سیدبهرزاد؛ موسوی‌آزاده، سیدرضا و حیدری، احمدعلی (۱۳۹۹). «علل و عوامل ارتکاب جرایم علیه عدالت در ایران با بررسی نظریه فشار». *سومین کنفرانس مطالعات مدیریت، حسابداری و حقوق*.

- ساریخانی، عادل و شاه‌موسوی، سیدحیدر (۱۴۰۱). «موانع ثبوتی عدالت قضایی در اسلام، حقوق کیفری افغانستان و فرانسه». *فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب*. ۹ (۱): ۱۸۳-۲۱۲.

- عبدی، حسین و اردبیلی، محمدعلی (۱۳۹۹). «بررسی تطبیقی نظارت قضایی در مرحله تحقیقات مقدماتی در دادرسی کیفری ایران و دیوان کیفری بین‌المللی». *فصلنامه پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی*. ۸ (۱۵): ۱۵۱-۱۷۲.

- عشایری، طاها و عباسی، الهام (۱۳۹۵). «مکانیسم اجرایی عدالت قضایی در اندیشه امام علی (ع) با تأکید بر حکمرانی اسلامی». *فصلنامه حقوق عمومی اسلامی*. ۱ (۱): ۱۱۷-۱۴۷.

به تظلمات و به‌طور کلی هر نوع فعل یا ترک فعلی که مانع اجرای عدالت گردد را شامل می‌شود. براساس یافته‌ها و نتایج پژوهش حاکی از آن است که در جرایم بر ضد عدالت قضایی قانون ایران فصل مدونی ندارد، در مجموع چهار کتاب است که شامل حدود، قصاص، دیات و تعزیرات می‌باشد؛ بنابراین در قوانین معتبر کنونی در قانون مجازات اسلامی ایران همچنان فصلی جداگانه به جرایم علیه عدالت قضایی اختصاص داده نشده و به‌طور پراکنده به فعل و ترک فعل‌هایی که در اجرای عدالت قضایی اختلال ایجاد می‌کنند، وصف مجرمانه داده شده است که در به‌عنوان جرایم بر ضد عدالت قضایی می‌توان از آن‌ها نام برد. از همین رو، می‌بایستی مقنن محترم یک قانون با عنوان جرایم بر ضد عدالت قضایی یا جرایم بر ضد عدالت قضایی با یک فعل جداگانه در قوانین کیفری پیش‌بینی کند.

ملاحظات اخلاقی

ملاحظات اخلاقی مربوط به نگارش متن و نیز ارجاع به منابع رعایت گردید.

تقدیر و تشکر

از تمام کسانی که ما را در تهیه این مقاله یاری رسانده‌اند، کمال تشکر را دارد.

سهم نویسندگان

نگارش این مقاله بر اساس اصول نگارش مقالات حقوقی در تمامی مراحل تهیه پلان، جمع‌آوری منابع و نگارش مشترکاً توسط نویسندگان صورت گرفته است.

تضاد منافع

این پژوهش فاقد هرگونه تضاد منافع است.

منابع و مأخذ

الف. کتب

- آقای، محسن (۱۳۹۱). *جرایم علیه عدالت قضایی در نظام حقوق کیفری ایران*. پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه.
- آماده، غلامحسین (۱۳۸۸). «جرایم علیه عدالت قضایی در قانون مجازات امارات متحده عربی و جمهوری اسلامی ایران». *دو فصلنامه عدالت آرا*. ۱ (۸): ۵۱-۷۷.
- اسدزاده، سعید؛ احدی، فاطمه و کنجوری، مصطفی (۱۴۰۱). «جرم‌انگاری اظهار خلاف واقع مطلع در حقوق ایران». *فصلنامه تمدن حقوقی*. ۵ (۱۲): ۱-۳۰.

- یکرنگی، محمد (۱۳۹۶). *جرایم علیه اجرای عدالت قضایی*. چاپ سوم. تهران: انتشارات خرسندی.

- فلکی، محسن و جزایری، سیدعباس (۱۴۰۰). «جرایم علیه عدالت قضایی در مرحله اجرای حکم در حقوق کیفری ایران». *فصلنامه مطالعات راهبردی علوم انسانی و اسلامی*. ۱(۴۱): ۷۹-۹۱.

- کاظمی، مهرداد و فضلی، یاور (۱۳۸۸). «جرایم علیه عدالت قضایی مطالعه تطبیقی حقوق ایران و لبنان با نگرشی به کنوانسیون مقابله با فساد سازمان ملل متحد». *دوفصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی*. ۳(۴۶-۴۷): ۱۲۳-۱۶۴.

- کلاهدوزان، نرگس؛ یوسف‌زاده، علی و شادمان‌فر، محمدرضا (۱۴۰۱). «تفسیر نادرست از قوانین در فرآیند صدور احکام جزایی». *فصلنامه مطالعات حقوق*. ۱(۲۵): ۶۳-۸۲.

- کوشا، جعفر (۱۳۸۹). «اخلال در عدالت، از جرایم علیه امنیت عمومی است». *ماهنامه قضاوت*. ۱(۵۶): ۱-۱۴.

- کوشا، جعفر (۱۳۸۱). *جرایم علیه عدالت قضایی*. چاپ اول. تهران: نشر میزان.

- میرحسینی، وحید؛ عزیزی، ابراهیم؛ صادقی‌مقدم، محمدحسن و ذوالقدر محمدباقر (۱۳۹۹). «راهکارهای ارتقاء احساس عدالت قضایی در جهت افزایش امنیت عمومی». *فصلنامه امنیت ملی*. ۱۰(۳۶): ۴۰۹-۴۴۰.

- میرمحمدصادقی، حسین و عابد، رسول (۱۳۹۱). «جرایم علیه اجرای عدالت کیفری در اساسنامه دادگاه کیفری بین‌المللی». *فصلنامه پژوهش حقوق کیفری*. ۱(۱): ۹۷-۱۲۰.

- میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۸۷). *جرایم علیه اشخاص*. چاپ سوم. تهران: نشر میزان.

- نجارزادگان، فتح‌الله و مسعودیان، مصطفی (۱۳۸۸). «بررسی تطبیقی جرایم علیه عدالت قضایی از دیدگاه قرآن و حقوق کیفری ایران». *فصلنامه تخصصی پژوهش‌های میان‌رشته‌ای قرآنی*. ۱(۳): ۳-۴۰.

- والدرون، جرمی (۱۳۹۷). *قانون‌گذاری: مفاهیم، نظریه‌ها و اصول*. ترجمه حسن و کیلیان. چاپ اول، تهران: نشر نگاه معاصر.

- هاشمی‌گرم‌دره، سیده‌صغری (۱۳۹۱). *بررسی جرایم علیه عدالت قضایی در مرحله تحقیقات مقدماتی*. پایان‌نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.

- همراهی، راضیه؛ حسن‌پور، جمیل و صدیق، میرابراهیم (۱۳۹۶). «بررسی تطبیقی جرایم علیه عدالت قضایی در پنج کشور امریکا، آلمان، آلبانی، ایران و فرانسه». *فصلنامه علوم اجتماعی*. یازده (ویژه‌نامه پیشگیری از جرم و حقوق): ۴۶۱-۴۸۴.

Pathology of Iran's Criminal Laws in the Field of Crimes against Judicial Justice

Jamal Beigi¹, Mehrdad Teymouri^{2*}

1. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Law Research Center, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran

2. Researcher of Law Research Center, Maragheh Branch, Islamic Azad University, Maragheh, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Type of Article:

Original Research

Pages: 33-43

Corresponding Author's Info

ORCID: 0000-0002-2379-2309

TELL: 094137412405

Email: jamal.beigi@yahoo.com

Article history:

Received: 30 Sep 2022

Revised: 14 Dec 2022

Accepted: 20 Dec 2022

Published online: 22 Dec 2022

Keywords:

Zemiology, Criminal Laws, Crimes Against Judicial Justice, Judicial Security, Judicial Order.

ABSTRACT

Judicial justice is one of the most important goals of any judicial system. If judicial justice is not achieved for any reason, the judicial system will be damaged. Therefore, crimes against judicial justice refer to any behavior, whether an act or an omission, that hinders the realization of judicial justice in the society. The current research was conducted with the aim of analyzing the criminal laws of Iran in the field of crimes against judicial justice by using documents and library resources and using a descriptive and analytical method. Therefore, the findings and results of the research indicate that due to the importance of crimes against judicial justice, it is necessary to compile a separate section in this regard. Due to the fact that there are many chapters in the punishment section of the Islamic Penal Code, while we do not have any chapters under the title of crimes against judicial justice or crimes against judicial justice, and this is an important harm in the criminal laws of Iran.

This is an open access article under the CC BY license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Beigi, J & Teymouri, M (2022). "Pathology of Iran's Criminal Laws in the Field of Crimes against Judicial Justice". *Journal of Contemporary Legal Thought*, 1(3): 33-43.